

Roger-Pol DROIT (n. 1949), jurnalist, cercetător și scriitor francez. Colaborator la săptămânalul *Monde des livres*, autorul unor lucrări de filosofie care s-au bucurat de succes, în special *101 expériences de philosophie quotidienne* (Odile Jacob, 2003). Dintre scrierile lui mai menționăm: *Dernières nouvelles des choses*, Odile Jacob, 2003; *L'oubli de l'Inde – Une amnésie philosophique*, Seuil, 2004; *L'Occident expliqué à tout le monde*, Seuil, 2008; *Les Religions expliquées à ma fille*, Seuil, 2000.

Traducătorul, **Adrian CIUBOTARU**, a absolvit Facultatea de Litere a Universității „Alec Russo” din Bălți. Traduceri: Jean-Marie Schaeffer, *Adio, estetică*, Știința, 2001; Wladimir Troubetzkoy, *Sankt-Petersburgul, un mit literar*, Știința, 2005; Jean Grondin, *Hermeneutica*, Știința, 2008; Jacques Le Goff, *Europa explicată tinerilor*, Cartier, 2008; Philippe Nemo, *Ce este Occidentul?*, Cartier, 2008; Jacques Duquesne, *Dumnezeu pe înțelesul nepoților mei*, Cartier, 2008; Roger-Pol Droit, *Religiile pe înțelesul fiicei mele*, Cartier, 2008.

Roger-Pol DROIT

Filosofia
pe înțelesul fiicei mele

Traducere din franceză de Adrian CIUBOTARU

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr.24, sectorul 2, București.

Tel/fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61. E-mail: casacartii@cartier.md

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22. E-mail: librariavs@cartier.md

Librăria 9, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Colecția *Verde* este coordonată de Vitalie Coroban

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Em. Galaicu-Păun

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/Tehnoredactare: Ana Cioclu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 91175)

Roger-Pol Droit

LA PHILOSOPHIE EXPLIQUÉE À MA FILLE

© Éditions du Seuil, 2004

Roger-Pol Droit

FILOSOFIA PE ÎNȚELESUL FIICEI MELE

Ediția I, martie 2009

© Cartier, 2009, pentru prezenta versiune românească.

Această ediție a apărut într-un tiraj de 800 de exemplare. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Droit, Roger-Pol

Filosofia pe înțelesul fiicei mele / Roger-Pol Droit ;

trad.: Adrian Ciubotaru ; cop.: Vitalie Coroban. – Ch. : Cartier SRL, 2009
(Combinatul Poligr.). – 92 p. – (Colecția Verde).

Tit. orig. : La philosophie expliquée à ma fille. – 800 ex.

ISBN 978-9975-79-559-3

087.5:1

D 84

*Tuturor celor care-și pun întrebări
și nu se mulțumesc cu răspunsuri*

Rațiunea acestei cărți

Filosofia este un cuvânt care, deseori, sperie. Ne imaginăm întrebări nemaipomenit de complicate, un vocabular enigmatic, cărți și chiar titluri de cărți pe care nu le înțelegem. Un univers aparte, rezervat câtorva specialiști rari, care sunt, probabil, extraterestri. Pe scurt, filosofia nu ar fi o activitate pentru toată lumea. Crezând una ca asta, ne înșelăm.

Ne înșelăm, pentru că toată lumea, în special copiii și adolescenții, se interoghează asupra sensului vieții, asupra morții, dreptății, libertății și altor probleme esențiale. Pe de altă parte, oricine este capabil să reflecteze, să judece, să ajungă la organizarea propriilor idei. Și nici nu este nevoie de nimic altceva pentru a începe să faci filosofie: niște întrebări și capacitatea de a reflecta.

Cu toate acestea, dacă ne liniștim prea repede, riscăm să cădem într-o altă capcană. Filosofia devine

atât de simplă, atât de la îndemâna tuturor, atât de banală, încât pierde orice farmec. Oricine ar face filosofie, așa cum respiră, de dimineața până seara, fără măcar să-și dea seama. Încă o dată ne înșelăm, crezând una ca asta.

Filosofia nu este nici bătaie de cap, nici activitate naturală și spontană. Putem s-o practicăm la diferite niveluri, așa cum facem muzică, sport sau matematici, ca debutant sau ca practician confirmat, ca amator sau ca profesionist.

Esențialul este să pornești cu dreptul, distanțându-te de iluzii, prejudecăți sau viziuni neclare. De aici vine și scopul acestei cărți: să oferim tinerilor începători o idee pe cât posibil justă și accesibilă despre ceea ce se numește „filosofie”, despre unitatea și diversitatea ei.

Sper ca acest mic volum să aibă o utilitate reală pentru fetele și băieții care vor să înceapă să cunoască ce reprezintă această activitate a spiritului, întrucât ea constituie o sursă inepuizabilă de bucurie, de mirare și de libertate.

Vreau să insist în acest punct, înainte de a face loc dialogului pe care l-am avut cu fiica mea, Marie, la cei șaisprezece ani ai săi, un dialog pe care îl vor putea înțelege cu ușurință și cititorii mai tineri. Toată viața mea i-am citit pe filosofi. I-am studiat și i-am comentat. De asemenea, am frecventat un număr

important dintre cei care trăiesc astăzi. Am adăugat chiar câteva cărți personale celor care există deja în domeniul filosofiei.

Oricum ar sta lucrurile, sunt întotdeauna surprins. De diversitatea filosofiilor. De ideile curioase, incredibile, neașteptate ce se formează în creierii umani. De inteligența și de subtilitatea analizelor. De libertatea extraordinară care se degajează dintr-un univers mental în care nicio discuție nu este nicicând interzisă, nicio posibilitate nu este cenzurată, nicio critică nu este înlăturată.

Această deschidere a spiritului este ceea ce constituie forța inepuizabilă a filosofiei. Ea îmi pare indispensabilă, pentru că m-am convins că trăim așa cum gândim. Trăim meschin, dacă gândim meschin. Trăim liber, dacă gândim liber. Gândirea nu este niciodată fără consecință pentru existența noastră, personală sau colectivă.

Prin urmare, am sentimentul foarte viu al unei responsabilități particulare în transmiterea unei prime căi de acces spre filosofie. Cred că am făcut tot ce mi-a stat în putință, dar știu că perfecțiunea, care există, probabil, în unele visuri de-ale noastre, este, în mod normal, absentă din realitate.

În căutarea ideilor adevărate

– *Ce este deci filosofia?*

– Urmează să căutăm răspunsul. Și sper cu adevărat că îl vom găsi. Dar nu te aștepta la un răspuns imediat. Filosofia nu poate fi explicată într-o frază.

– *Încearcă!*

– Nu, asta nu ar rezolva nimic. Un dicționar îți va spune, de exemplu, că cuvântul „filosofie” poate să însemne, în greaca veche, „dragoste de înțelepciune”. Te vei gândi, probabil, că trebuie să fie ceva foarte plictisitor. Pentru că „înțelepciune” trimite obligatoriu la acel „fii cuminte!”* pe care copiii detestă să-l audă. Nu vei avansa deci foarte mult, pentru că va trebui să te întrebi ce denumește „înțelepciunea”, în ce constă aceasta. Vei învăța semnificația cuvântului „filosofie”, dar nu vei ști niciodată ce este, realmente, filosofia.

**Sage*, în franceză, înseamnă “înțelept” și, totodată, “cuminte” (n. tr.).

– *Dacă îmi este dat sensul cuvântului, știu obligatoriu ce înseamnă!*

– Nu este deloc așa. Tu nu cunoști Japonia pentru că ai învățat că „Japonia” este numele unei țări din Asia. Sau, imaginează-ți un copil care nu știe ce înseamnă cuvântul „matematică”. Tu îi dai o definiție: „știința numerelor și a figurilor”. Acum, copilul cunoaște sensul cuvântului. El poate, eventual, să se folosească de acesta. Dar poți să afirmi că el știe ce este matematica?

– *Nu, desigur!*

– Ei vezi... cuvântul nu este de ajuns! A cunoaște ceva nu înseamnă doar a ști un cuvânt, ci, în mod necesar, a face o experiență. Cunoști ceea ce denumesc „matematicile” când începi să faci calcule și demonstrații, aritmetică, algebră sau geometrie. Iar Japonia o vei cunoaște citind cărți, privind filme și expoziții și, bineînțeles, mergând acolo!

– *Atunci se poate spune că pentru a cunoaște filosofia, trebuie să mergi acolo?*

– Absolut! Ai înțeles foarte bine. Trebuie să mergi să vezi filosofia. Totuși, ea nu este o țară, un loc în

care ai putea să pleci. Este, mai curând, aidoma matematicii, o activitate.

– De acord, dar ce faci atunci când faci filosofie?

– Cauți să cunoști **adevărul**. Iată nu cel mai rău punct de plecare: filosofia este o activitate care caută adevărul. Dar asta nu e suficient. Un inspector de poliție caută și el adevărul. În cazul în care anchetează un omor, el caută să afle cine este asasinul. Pentru aceasta, după cum știi, el urmează să examineze cum și-a petrecut timpul fiecare suspect, să compare toate versiunile, să confrunte mărturiile... și să reflecteze! El nu va crede pe nimeni pe cuvânt și va pune la îndoială, în mod sistematic, tot ceea ce i se povestește.

Filosofii procedează la fel. Pentru a căuta adevărul, ei nu ezită să-și examineze convingerile și credințele. Ei pot chiar să considere drept suspecte propriile lor idei. Dar ei nu sunt inspectori de poliție! Există tot felul de oameni care se ocupă de căutarea a ceva adevărat. În afară de inspectori, pe cine ai mai vedea în categoria celor care caută adevărul?

– Nu știu... Poate pe istorici? Ei vor să găsească adevărul în evenimentele din trecut.

– Da, dacă vrei, e o posibilitate. Și savanții? După părerea ta, ei trebuie plasați printre căutătorii de adevăr?

– *Da, desigur. Dar ei caută adevărul în probleme de chimie, sau de fizică, sau de biologie!*

– Exact! Vezi cu ușurință concluzia pe care trebuie să o tragem din exemplele noastre: inspectorii de poliție, savanții (și, desigur, încă mulți alți oameni) au în comun căutarea adevărului, dar în domenii diferite. Mi se pare că pentru a avansa în ancheta noastră, care se referă la ceea ce fac filosofii, avem de rezolvat o problemă. Știi care este?

– *Cred că va trebui să aflăm în ce domeniu filosofi caută adevărul.*

– Excelent! Ei bine, după părerea ta, care este acest domeniu în care filosofii caută adevărul? Se ocupă ei de criminali, ca polițiștii? De realități ale fizicii sau ale chimiei, ca savanții?

– *Nu! Cred, mai curând, că ei trebuie să se ocupe de dreptate, de libertate, de lucruri de genul acesta...*

– Ai dreptate, dar trebuie să facem o precizare. Este adevărat că filosofii au căutat adevărul în domeniul **moralei** (a ști ce este bine și ce este rău, a defini ceea ce este drept și ceea ce nu este) sau al **politicii** (cetățenii și puterea, organizarea deciziilor). Dar acestea nu sunt singurele domenii. Când începi să descoperi filosofia, ești frapat de numărul și de diversitatea temelor. Filosofii se interesează, într-adevăr, de științe, de artă, de logică, de psihologie, de politică, de istorie... Și totuși, ei nu sunt nici savanți, nici artiști, nici logicieni, nici psihologi, nici politicieni, nici istorici...

– Acum nu mai înțeleg. Ei se interesează de tot și nu sunt specialiști în nimic?

– Încă o clipă și cred că toate acestea vor deveni mult mai ușor de înțeles. Recapitulând, am formula aproape o ghicitoare: ce pot face oamenii care caută adevărul într-un domeniu (matematica, morala sau arta), fără a fi experți care lucrează în acest domeniu?

– Misterul continuă... Este foarte bizar.

– Cei care caută adevărul în matematică, sunt, în mod normal, matematicienii. În istorie, istoricii. Și așa mai departe. Dacă filosofii caută, ei înșiși, adevărul în

toate aceste domenii, ei trebuie să o facă într-o manieră specială, ca și cum ar lucra într-un domeniu care le străbate pe toate celelalte. Soluția nu se află departe: filosofii caută adevărul anume în domeniul **ideilor**. De fiecare dată când vrei să înțelegi cum un filosof se situează într-un domeniu, poți începe prin a adăuga „idee de”... Filosoful nu se ocupă de justiție ca un avocat sau ca un judecător. El se ocupă de „ideea” de dreptate. El nu se interesează de putere în aceeași manieră ca omul politic, el caută să aprofundeze „ideea” de putere.

Și aceasta se întâmplă la fel în toate domeniile. Astfel, în matematică, filosoful urmează să se ocupe de ideea de dovadă, sau de ideea de demonstrație, sau, pe deasupra, de ideea de număr. În istorie, el urmează să se intereseze de ideea de eveniment, sau de revoluție, sau de violență, sau, pe deasupra, de ideea de pace. În morală, el se va interesa de ideea de bine și de ideea de rău. Sau, pe deasupra, de ideile de responsabilitate, de regulă.

Așadar, acum poți să înțelegi în ce mod filosofii, lucrând în acest domeniu al ideilor, care străbate toate celelalte domenii, pot să se apropie de o mulțime de specialități, fără a fi specialiști?

– De fapt, ei sunt specialiști în idei!

– Exact. Trebuie adăugat că această căutare a adevărului în domeniul ideilor poate aproape întotdeauna să ia forma unei întrebări: „care este, cu adevărat, ideea de...?” În locul celor trei puncte, poți pune „libertate”, „operă de artă”, „putere”, „dreptate”, „individ”, „suflet”, „om”, „demnitate”... și zeci și zeci de alte cuvinte. Ceea ce caută filosofii este, în cele din urmă, cea mai bună definiție posibilă a fiecărei idei. Și, printre definiții, ei o caută pe cea adevărată.

– *Și atunci pentru ce servesc, în mod concret, căutările lor?*

– Pentru a trăi, pur și simplu pentru a trăi! Ideile nu sunt un domeniu aparte, un fel de scenă care ar fi izolată de existență. Nici vorbă! În realitate, ideile comandă acțiunile, modurile de a trăi, comportamentele.

– *Nu mă vei face, totuși, să cred că ființele umane au nevoie de filosofie pentru a trăi. Există atâtea oameni care trăiesc fără a avea nici cea mai vagă idee despre ceea ce gândesc filosofii. Și asta nu-i împiedică să trăiască!*

– O clipă!... Dacă vrei să spui că se poate mânca, dormi, crește fără a căuta adevărul în idei, tu ai, evi-

dent, dreptate. Nu poți trăi fără a bea, fără a te hrăni, fără a dormi, dar îți poți foarte bine menține organismul în viață fără a reflecta cu adevărat. Dar nu aceasta-i problema. Ea este de a ști cum să trăiești *mai bine*. Într-o manieră mai umană, mai inteligentă, mai intensă. Iar aici nu poți scăpa lucrului asupra ideilor.

Zic lucru *asupra* ideilor, pentru că avem mereu niște idei. Ele sunt acolo înaintea filosofiei. Nu filosofia le creează. Mai curând, ea vine să le testeze, să le pună la încercare, să le examineze, pentru a le vedea pe acelea care sunt adevărate și pe acelea care sunt false.

– *Eu nu văd ce este indispensabil pentru viață în aceasta?*

– Atunci ascultă această istorie. Este o istorie foarte veche, pe care o povestea odinioară un filosof numit Socrate. Niște copii vor să aleagă ceea ce vor mânca. Dacă îl vor vedea pe cofetar, ei vor avea ideea că prăjiturile și bomboanele sunt ceea ce este bun pentru ei. Totuși, aceste dulciuri riscă, în realitate, să le strice dinții, să-i îngrașe și chiar să-i facă, într-o zi, obezi. Acești copii ar putea să se îmbolnăvească din cauza falsei idei că își fac un „bine”: ei confundă ceea ce este bun la gust, plăcut de consumat, cu ceea ce este bun pentru sănătatea lor.

Dacă, dimpotrivă, vor vedea un medic, el le va spune adevărul: „ceea ce este bun pentru voi, pentru sănătatea voastră, pentru echilibrul vostru, este o alimentare variată, laptele, fructele, peștele, legumele și... foarte puține (sau deloc) prăjituri și foarte puține (sau deloc) bomboane”. Ce vor crede despre medic acești copii?

– *Ei vor crede că el se înșală și că ei știu mai bine decât el ceea ce este bun pentru ei...*

– Da, ei vor spune chiar că acest om este rău, că el le dorește răul, că el vrea să-i împiedice să fie fericiți. Sau chiar că el nu înțelege nimic din ceea ce este bun pentru ei. Sau, pe deasupra, că el se înșală și ignoră adevărul adevărat.

Și atunci, din două una. Ori copiii rămân cu iluzia, evident agreabilă, că cel mai bun lucru pentru ei este să trăiască din bomboane și din prăjituri, și această idee poate să-i îmbolnăvească de indigestie, ori descoperă că medicul spune adevărul, chiar dacă acest adevăr le displace, și această schimbare de idee îi va ajuta să fie sănătoși tun.

Iată... ideile, una te poate face bolnav, alta – sănătos! Acum înțelegi că ideile sunt importante pentru viață?